

17.21x27.04	1	11	עמוד	11	הארץ - כותרת	05/03/2023	85228700-2
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונות - 80790							

העיונות הדתי של הציונות החילונית

שגיאלבז

בימים אלה נמצא המחנה הליברלי בישראל בקרב בלימה נגד הבליץ החקיקתי של כוחות האופל הדתיים-לאומניים, שנועד לרסק את הדמוקרטיה היחידה במזרח התיכון. הקרב הזה הוא חלק ממערכה רחבה יותר למחיקת הלאומיות והציונות החילונית. קבלת הקריאה הנשמעת, עם תחילת המערכה, למשא ומתן עם הצד התוקפן על פשרה מזויפת, תביא לכניעה תודעתית ופיזית של הצד המותקף, כפי שכבר למדנו בשיעורי ההיסטוריה.

זה בדיוק מה שאירע ב-19 ביוני, 1947, בעת שדוד בן-גוריון חתם על מכתב "הסטוטוס קוו" המעניק לרבני האורתודוקסיה היהודית מאחזי שליטה וסמכויות בנושאי מהות כמו צביון השבת, כללי הכשרות, מערכת החינוך ודיני האישות. זה היה רק הקדימון לפגיעה בצביון הדמוקרטי של המדינה, ולתסמונת שטוקהולם שבה לקתה הציונות החילונית וזמן קצר לאחר שנשכחה רגשית בחיק הגזענות הדתית.

החילונית, למי שהספיק לשכוח, היתה הכוח המניע מאחורי הרעיון הציוני והגשמתו. בהיותה תנועה חילונית בעיקרה הציונות הסיטה את מקור הסמכות מהאל לאדם. היא יצרה איש ואשה עבריים ולא חר מכן, עם הקמת המדינה, גם ישראלים חדשים, והפכה את העברית משפת קודש עתיקה, המשמשת בעיקר בפולחן, לשפת דיבור מודרנית.

ביחסה ליהדות היתה הציונות אמ' ביוולנטית. הציונות החילונית השתמשה במשיחות כגילוי אמוני דתי ובסמלים דתיים (המגורה, הבחירה בשם "הכנסת" לבית המחוקקים, השימוש בשיח דתי בשיחות חולין ועוד) כחלק ממאבקה להקמת בית לאומי בארץ ישראל. היתה זו טעות שנעשתה בלי להבין את ההשלכות של גיוס הדת להקמת המדינה.

ולא זו בלבד, אלא שכניגוד לחזון ול' כוונות של האבות המייסדים של הציונות ושל מדינת ישראל (הרצל, אחד העם, ז'בוטינסקי, בן-גוריון), ואף שנבנתה על בסיס החילונית והמודרנית, הישות הציונית הריבונית העצימה כוחות פוליטיים דתיים וחרדיים. הרצל עצמו הדגיש בספרו "מדינת היהודים", כי האמונה הדתית אסור לה לקבל ביטוי במרחב הציבורי, וכחלק מחזון הציונות המדינית שלו, המרומם את ערך החירות וקידום המדע, קבע נחרצות כי יש להפריד את הדת מהמדינה ולהשאירה במרחב הפרטי והקהילתי. מיותר כמעט לציין שמדינת ישראל אינה מקיימת את חזונו של הרצל, שחוק על שמו נחקק ב-2004 ונועד לחנך את "הדורות הבאים" לעצב את "מדינת ישראל, מוסדותיה, יעדיה ודמותה בהתאם לחזונו הציוני".

על הטעות הזאת – החיבור בין דת ללאומיות והשימוש בשפה דתית, במונחים של גאולה, לצרכים פוליטיים – אנו

משלמים עד היום. הערך "מדינה יהודית", המחבר בין לאום לדת, מכשיר במקרים רבים תופעות של כפייה דתית והדתה במרחב הציבורי והאישי. רוב החילונים, כולל חילונים רבים הנמנים עם השמאל הציוני והליברלי, רואים בפגיעה בערך זה משום פגיעה בלאומיות היהודית ובהיות הציונית של המדינה, וזרו להפיכת ישראל למדינת כל אורחיה, אבל התפישה הזאת מוטעת. כדי לשמור על המסגרת הלאומית שלנו אפשר וצריך לכרוך את רעיון (או חזון) הלאומיות עם העבריות והישראליות, ולא עם היהדות.

במאמרו "העם, הדת והמדינה" חזר יש' עיהו ליבוויץ' על הטענה הנכונה כי היהדות היא דת ולא לאום. עם זאת, הוא שגה בא' בחנה כי לדתיים אין עניין בשינוי פני המ' שטר והפיכתו לדתי ולהלכתו. טענתו זו לא עמדה במבחן הזמן. המאמר נכתב ב-1954, כאשר בישראל היה רוב חילוני ובוהק הן בהנהגה והן בהרכב הדמוגרפי של החברה. אך מה שהיה נכון אז, אינו נכון היום. כיום יש לדתיים-הלאומיים, ואפילו לחרדים ובוודאי לחרד'לים, כוונות ברורות לשנות את צביון המדינה, ולא להסתפק עוד בחיזוק "חברת הלומדים" כלשונו של הסוציולוג מנחם פרידמן.

על הטעות של החיבור בין דת ללאומיות והשימוש במונחים של גאולה לצרכים פוליטיים, אנו משלמים עד היום

נוכח הכוונות המסוכנות האלה, התרבות החילונית היתה ועודנה חייבת לעשות מע' שה ולקחת חלק פעיל בעיצובם של סמלים חדשים ואתוס ערכי חדש השואבים את השראתם ממקורות עבריים וישראלים. האתוס הלאומי הישראלי נשען על כמה עוגנים היסטוריים, שאינם נטועים בדת. ב-2022 ציינו מלאות 160 שנה לפרסום "רומא וירושלים", ספרו המהפכני של משה הס, ששרטט את חזון הציונות המדינית החילונית עוד לפני "מדינת היהודים" של הרצל. באותה שנה גם ציינו 80 שנה לוועידת ואנוה, שכונסה לשם תיאום "הפתרון הסופי של הבעיה היהודית", ו-75 שנה להחלטת עצרת האומות המאוחדות על סיום המנדט והקמת מדינה יהודית (לצד מדינה ערבית). אלה נקודות זמן מכריעות, המייצרות זיכרון קולקטיבי ומצפון מוסרי של אומה.

תרבות ישראלית-עברית היא בהכרח חילונית, ואילו מה שמוגדר "יהודי" הוא קודם כל ולפני הכל דתי, משום שבבסיסה היהדות היא אמונה דתית, ולא תרבות או לאום שהם מושגים חילוניים. גם התשתית של המופעים התרבותיים של היהדות – אוכל, שירים, חזנות, פיוט, מוסדות קהילתיים – היא דתית. כך, למשל, אוכל

הוא לעולם כשה, השירה היא תמיד אמונית (פיוטים), ומיותר כמעט לציין את ההקשר הדתי של החזנות. גם המוסדות הקהילתיים היהודיים מונהגים לרוב על ידי רב הקהילה, וכן הלאה.

רבים מסוכני הדת, גם בישראל, מניסים לנתק מהחילונית את הפן המוסרי שלה. הטענה כי גם החילונית הצמיחה מתוכה גוענים ורוצחי המונים, דוגמת אדולף היטלר ויוסיף סטלין, משרתת לא מעט מסורתיות ודתיים שמנסים לפגוע בלגיטימיות שלה. ואולם, לא היה נכון לקשור בין חילונית לגזענות. בספרו "יש אלוהים? האשליה הגדולה של הדת" הסביר המדען עטור הפרסים ריצ'רד דוקינס, כי היטלר וסטלין לא עשו את מעשיהם המ' חליאים בגלל שהיו חילונים לכאורה (כשם שלא עשו את מה שעשו בשל היותם גברים, גרמנים או רוסים, או משום שהיה לשניהם שפם), מה שלא ניתן לומר על פונדמנטליסטים דתיים – יהודים, נוצרים ומוסלמים – ששואבים במקרים רבים את אלימותם הנפשית ישירות מהדת.

ואגב, הן היטלר והן סטלין למדו בבתי ספר דתיים, ובניגוד לסטלין, שאין ספק שהיה אתיאטיסט, היטלר לא התנער בפומבי גם בבגרותו מהזהות הקתולית שלו, ויש סימנים שנתר אדם דתי כל חייו. מכאן, שג' זענים מבטאים ומפיצים את האידיאולוגיה החולנית שלהם לא משום שהם חילונים ולא בשל מוצאם האתני או העדתי. זה כמו כן לא אומר שכל הדתיים, או אפילו רובם, הם גזענים.

אחת התוצאות המדכדות שיש לכיבוש הלאומני-הדתי המזדחל בתוך גבולות הקו הירוק היא הייאוש בקרב ציבור חילוני יצרני גדול, המורכב מיומי הייטק, מנהלים מובילים ואנשי רוח והדיבורים על השגת דרכון זה, הוצאת השקעות וכספים מהמדינה והגירה והקמת קהילות חילונית יהודיות בארצות הברית באירופה – בעיקר ביוון, פורטוגל וכמו כן ברלין ואמסטרדם.

הקהילות המהדהדים האלה אינם מוכנים עוד להשלים עם ריסוק המשטר הדמוקרטי בידי מתנה אמוני-משיחי ומנהיג, נאשם בפלילים, שמוביל את ישראל לאבדון רק בשל החשש לאובדן חירותו שלו. ואולם, הרוב עדיין נאחו כאן לא מפני שאין לו ארץ אחרת, אלא מפני שאת הישראליות החי' לזנית ניתן לממש רק מבעד לנופי הארץ, תרבותה, שפתה, האוכל ואפילו מוג האוויר שלה. ולכן, עוד לפני הגשמת הרצון להגר ולאבד את הזהות החילונית-הישראלית אי שם באירופה, יש להיאבק בניסיון לעוות את האתוס הלאומי שלנו ולמנוע מהימין הקיצוני בראשות בנימין נתניהו לחולל הפיכה משטרית בישראל.

ספרו של ד"ר אלבז, מרצה בבית הספר למדע המדינה באוניברסיטת תל אביב, יוצאת הירום: משבטיות לפדרציה – הדרך לריפוי החברה הישראלית, צפוי לראות לאור בהוצאת כנרת זמורה דיבר במאוס 2023